

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено окремі індикатори соціальної динаміки в Україні, що дозволяють оцінити ступінь ефективності функціонування інституту державної влади в ринкових умовах з точки зору головної мети — забезпечення соціального прогресу суспільства.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Соціальна динаміка, соціальний контроль, соціальний прогрес.

АННОТАЦИЯ. В статье исследуются отдельные индикаторы социальной динамики в Украине, что позволяют оценить степень эффективности функционирования института государственной власти в рыночных условиях с точки зрения главной цели — обеспечения социального прогресса общества.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Социальная динамика, социальный контроль, социальный прогресс.

ANNOTATION. The article investigates some indicators of social dynamics in Ukraine, that allow to estimate the degree of effectiveness of the state power institute in the market conditions from the point of view the main goal — to ensure social progress of society.

KEYWORDS: Social dynamics, social control, social progress.

Постановка проблеми. Соціальний прогрес, по ідеї, повинен бути головною метою будь-якого людського співтовариства; представляється логічним припущення, що будь-яка розумна людина вважатиме за краще жити в досконалішому суспільстві, з вищим рівнем розвитку і кожної окремо взятої особи, і всієї системи соціальних зв'язків. Бажання жити в досконалішому суспільстві повинне мотивувати індивідів на створення умов соціального прогресу. Проте ця мета є недосяжною в умовах ринкових відносин, коли кожний індивід максимізує власну вигоду, що приводить до антагонізму інтересів і стратифікації суспільства. В цих умовах зростає роль держави як тієї сторони суспільних

відносин, яка має забезпечувати спрямування діяльності усіх інших суб'єктів на досягнення головної мети — соціального прогресу, який передбачає єдність суспільства, тобто зростання ступеню соціальної інтеграції.

Аналіз досліджень і публікацій. Р. Коуз [7], а вслід за ним і багато інших учених розглядають соціальні витрати виключно у вигляді так званих «шкідливих наслідків» (як їх називав Коуз) або «екстерналій» (по виразу Самуельсона). Соціальні витрати в нашому розумінні нерозривно пов'язані з концепцією соціального прогресу і, отже, соціального капіталу, оскільки соціальний прогрес ми розглядаємо як позитивну динаміку останнього. По суті, ці витрати — пряме слідство низького рівня соціальної відповідальності господарюючих суб'єктів у ринковій економіці [5] і низького рівня соціальної ефективності інституту державної влади [3].

Соціальні витрати виражаються збитком, заподіяним соціуму в результаті певних неконтрольованих дій становлячих його суб'єктів; у першу чергу — в плані загрози його існуванню; у другу — в аспекті гальмування соціального прогресу, або навіть зміни його напрямку до регресу, тобто зниженню соціального капіталу суспільства. Взагалі кажучи, це витрати функціонування соціально-економічної системи суспільства, що виражаються в тому або іншому ступені його стратифікації, погіршенні демографічних показників, зниженні рівня законності, зростанні злочинності і т. д.

Метою статті є дослідження окремих симптомів соціальної динаміки в Україні в аспекті ефективності функціонування інституту державної влади.

Виклад основного матеріалу. Згідно офіційній статистиці Міністерства охорони здоров'я України, в кінці 2009 року медичної допомоги лікаря-психіатра потребували 1 171 133 українці, що складає 2,5 % жителів усієї країни; число інвалідів унаслідок психічних розладів з 2000 року виросло на 18,7 % і складає 594 особи на 100 тисяч населення. Проте за даними епідеміологічного дослідження (табл. 1, рис. 1), проведеного в рамках співпраці Київського міжнародного інституту соціології і Асоціації психіатрів України з відділом епідеміології кафедри психіатрії Нью-Йоркського університету, поширеність психічних розладів впродовж життя в Україні склала 31,6 % [2].

У розвинених країнах більше 50 % осіб з важкими формами психічних розладів звертаються по медичну допомогу; в Україні — не більше ніж у 20 % випадків [8].

Таблиця 1

**ПОШИРЕНІСТЬ ОСНОВНИХ ПСИХІЧНИХ РОЗЛАДІВ
І АЛКОГОЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ*, %**

Країна	Афективні розлади	Тривожні розлади	Алкоголь (зловживання або залежність)	Все
Бельгія	5,0	13,3	1,0	10,4
Іспанія	4,4	5,2	0,3	8,4
Італія	3,1	10,9	0,1	7,2
Нідерланди	4,8	15,2	1,5	11,4
Україна	8,8	11,3	4,8	19,1
Франція	6,4	9,7	0,7	14,3
ФРГ	3,4	14,1	1,1	8,6

* Джерело: [6].

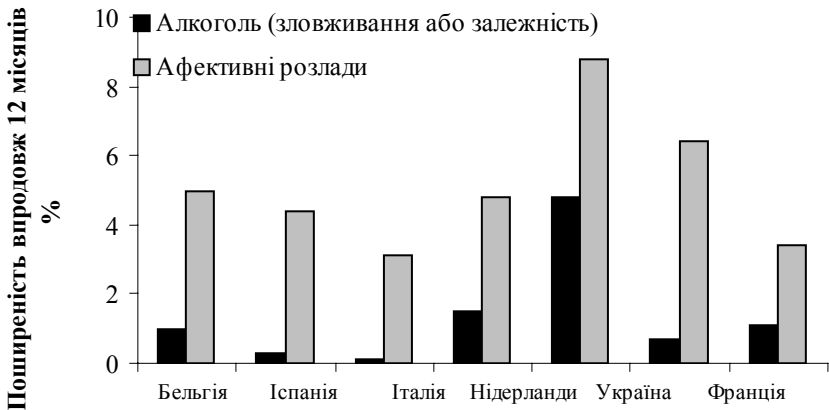

Рис. 1. Поширеність психічних розладів
і алкоголізму впродовж 12 місяців у країнах Європи

Першим гіпотезу зворотного зв'язку між числом самогубств і ступенем соціальної інтеграції сформулював Е. Дюркгейм [1]. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, за останні 50 років число випадків самогубств зросло на 60 %; щорічно майже 900 тис. осіб у світі добровільно зводять рахунки з життям¹, при

¹ По критеріях Всесвітньої організації охорони здоров'я, до країн з високим рівнем суїцидів відносяться ті, де цей показник вищий 20 випадків на 100 тис. жителів.

цьому на кожну людину, що зробила самогубство, доводяться не менше 20 чоловік, що зробили спробу суїциду. Основними причинами самогубств є бідність, безробіття, страх перед покаранням, психічні захворювання, пристрасті, пересиченість життям і важкі захворювання.

За даними за 2009 рік, Україна займає сьоме місце в світі по рівню самогубств після Литви, Росії, Казахстану, Угорщини, Білорусі, Латвії (рис. 2).

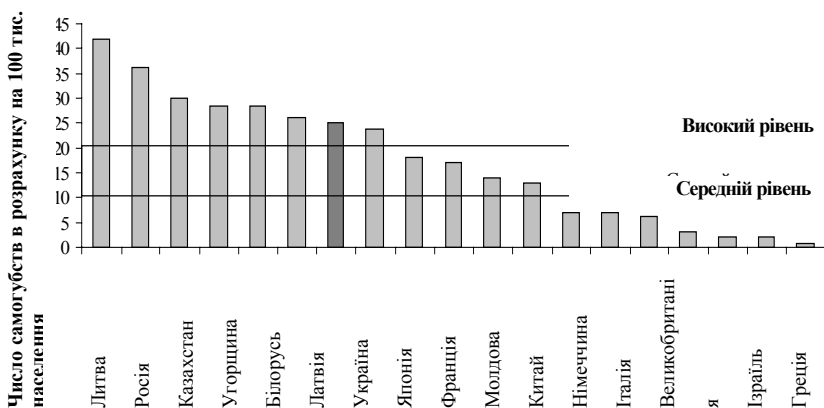

Рис. 2. Рівень самогубств у різних країнах у 2009 р.

Що стосується рівня злочинності, за наслідками дослідження чисельності ув'язнених у 217 країнах світу, що проводиться Лондонським королівським коледжем, Україна займає десяте місце після США, Китаю, Росії, Бразилії, Індії, Мексики, Таїланду, Ірану і ЮАР (рис. 3). При цьому норма для розвинених країн коливається в межах 70—80 осіб¹ на 100 тис. населення (у світі — 141 осіб).

За даними офіційної статистики, в 2010 році в Україні зареєстроване зростання рівня злочинності: якщо в 2009 р. на 10 тис. населення доводилося 57,2 злочини, то в 2010 р. — вже 69,9. При цьому кількість злочинів проти дітей виросла на 34,5 %.

¹ У Франції цей показник не перевищує 96 чоловік на 100 тис. населення; у Німеччині — 88; Великобританії — 78; Швеції — 78; Норвегії і Данії — 71.

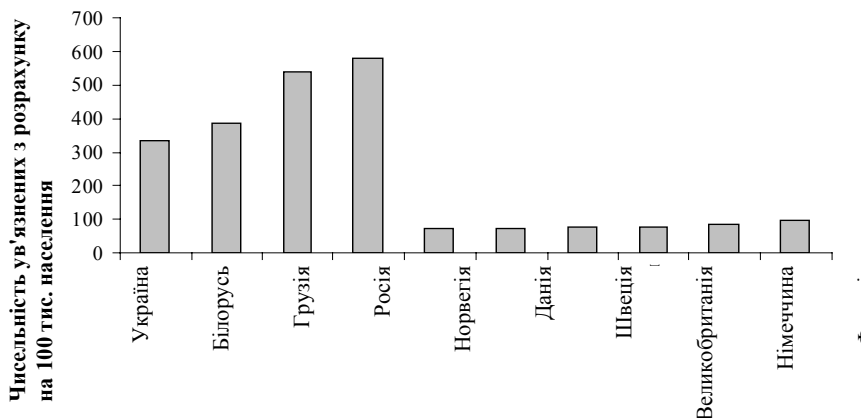

Рис. 3. Чисельність ув'язнених з розрахунку на 100 тис. населення в різних країнах у 2010 р.¹

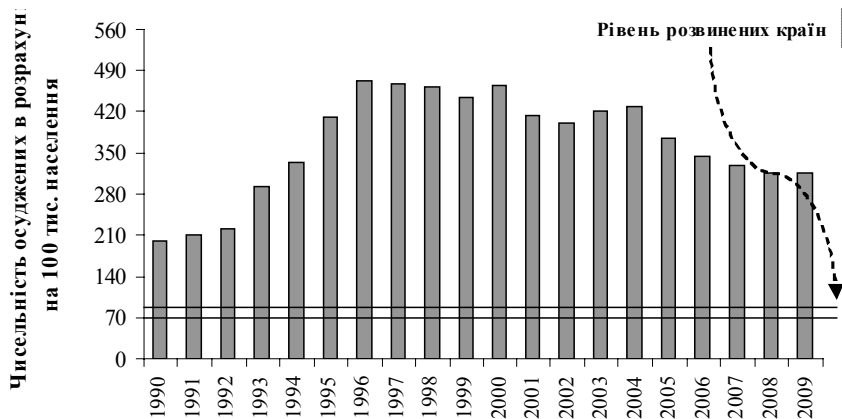

Рис. 4. Динаміка чисельності осуджених в Україні з розрахунку на 100 тис. населення²

Стійкість соціальних зв'язків обумовлюється ступенем відповідальності суб'єктів не стільки навіть по відношенню один до одного, як по відношенню до системи, елементами якої вони є. Якщо на інституціональному рівні існують загальноприйняті норми і правила, що регламентують процес прийняття рішень з

¹ Джерело: <http://www.kcl.ac.uk/index.aspx>

² Розрахунки виконані за даними Держкомстату України.

урахуванням критеріїв цілісності системи, якщо всі суб'єкти даного соціуму діють у цих інституційних рамках, то очевидно, така система буде ефективнішою і в економічному плані.

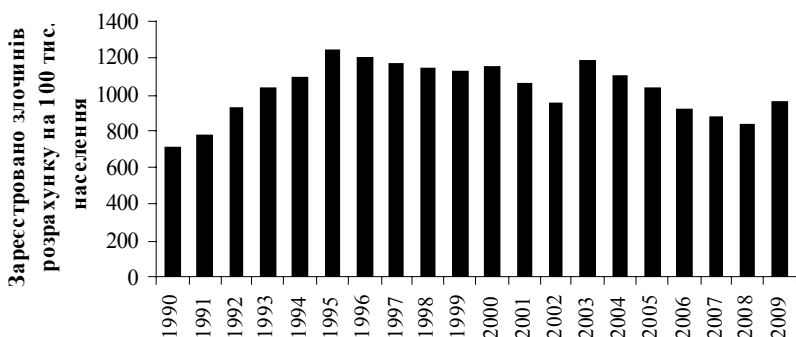

Рис. 5. Динаміка зареєстрованих злочинів в Україні (з розрахунку на 100 тис. населення)

Отже, соціальні витрати — це «порушення здоров'я» соціального організму, симптомами чого є зростання числа самогубств, злочинів, психічних розладів, алкоголізму, наркоманії і т. д. Питання про те, чи є причиною зростання соціальної ентропії саморуйнівна природа людини або ж ця причина криється в соціально неефективному способі інтеграції індивідів, ми вирішуємо на користь останнього варіанту.

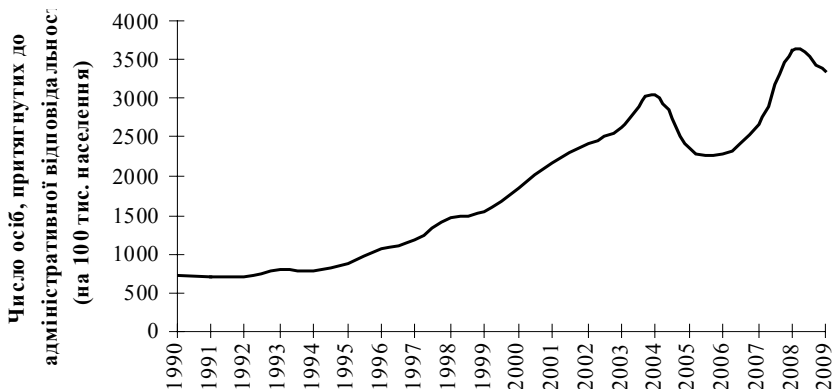

Рис. 6. Динаміка чисельності осіб в Україні, притягнутих до адміністративної відповідальності (з розрахунку на 100 тис. населення)

Складнішою є оцінка таких інституційних феноменів, як корупція або тіньова економіка. Співробітники Міжнародної організації Transparency International¹ розробили індекс сприйняття корупції², який дозволяє оцінювати країни по рівню корумпованості за десятибальною шкалою: чим вище значення індексу, тим нижче рівень корупції. Індекс сприйняття корупції доповнюється Індексом платників хабарів³, що відображає схильність компаній провідних країн-експортерів світу давати хабарі в країнах, що розвиваються.

Залежно від значення індексу сприйняття корупції країни світу діляться на чотири категорії: якнайменше корумповані країни — значення індексу в межах від 7 до 10; країни з середнім рівнем корупції — від 4,8 до 7; країни із значним рівнем корупції — від 3 до 4; країни з високим рівнем корупції — від 0 до 3. Україна відноситься до надзвичайно корумпованих країн: індекс сприйняття корупції рівний 2,4.

За даними Університету Іоганна Кеплера, обсяг тіньового ринку в різних країнах коливається: від 7—8 % ВВП в Австрії і Швейцарії до 30 % і більш у ряді країн Центральної і Східної Європи. За даними Міністерства економіки України, за період 07.2008—07.2009 р. обсяг нелегального сектора економіки виріс до 35,6 % ВВП, але ці дані не відображають обсяг кримінальної «економіки» (проституція, торгівля наркотиками, азартні ігри, діяльність нелегальних мігрантів; до діяльності у сфері тіньової економіки відноситься також оптимізація податків, корупційний механізм повернення ПДВ з державного бюджету). У аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень «Тіньова економіка в Україні: масштаби і напрями подолання» (2011 р.) повідомляється, що оборот ринків деяких нелегальних товарів істотно перевищує державний бюджет⁴. Кумулятивний відплив тіньового капіталу з країни за період з 2000–2008 рр. оцінюється експертами НІСІ в 82 млрд дол.; це майже триразове перевищення витрат зведеного бюджету на охорону здоров'я за цей період, і в 2,3 рази більше обсягу прямих інвестицій.

Згідно розрахункам Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, обсяг тіньової економіки останні п'ять років знаходиться в діапазоні від 28 до 39 % ВВП. Проте згідно розрахун-

¹ <http://www.transparency.org/>; має філіали більш ніж у 75 країнах

² Corruption Perceptions Index; вперше був опублікований в 1995 р.

³ Bribe Payers Index

⁴ Так, місткість ринку нелегальної торгівлі природними ресурсами в Україні складає біля 20 млрд дол.

кам австрійського економіста Ф. Шнайдера¹, рівень тіньової економіки в Україні складає 52,8 % від ВВП², причому в розрахунках не відображені дані про кримінальні види діяльності, такі як торгівля наркотиками і проституція³.

Висновки. Приведені дані свідчать про негативну соціальну динаміку, яка є наслідком низького рівня соціальної відповідальності держави і бізнесу в Україні, де розбалансованість інституціонального середовища приводить до того, що неформальні негативні інститути виконують визначальну роль. В умовах ринкових відносин саме інститут державної влади має забезпечувати позитивну соціальну динаміку, зростання єдності суспільства, умови розвитку кожної особистості. Але ж це неможливо за відсутності механізму соціального контролю і моніторингу соціальної динаміки. Таким чином, оцінка соціальної відповідальності влади має базуватися на результатах моніторингу соціальної динаміки, а її ефективність оцінюватися рівнем розвитку інституту соціального контролю.

Література

1. Дюркгейм Э. Социология. Её предмет, метод, предназначение / Э. Дюркгейм. / Пер. с фр., составление, послесловие и примечания А. Б. Гофмана. — М.: Канон, 1995. — 352 с.
2. Пинчук И. Я. Распространенность психических расстройств в Украине / И. Я. Пинчук // Журн. АМН України. — 2010. — Т. 16. — № 1. — С. 168—176.
3. Сумцов В. Г. Деформація інституціональної матриці в Україні / В. Г. Сумцов, І. Г. Филиппова // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. — № 2 (156). — Луганськ, 2011. — С. 294—298.
4. Сумцов В. Г. Україна: моделі економічного зростання / В. Г. Сумцов, І. Г. Филиппова // Формування ринкової економіки: збірник наукових праць. — Спец. випуск: у 3 т. — Т. 3. — К.: КНЕУ, 2010. — С. 336—346.
5. Филиппова І. Г. Концепція оцінки соціальної відповідальності бізнесу / І. Г. Филиппова, В. Г. Сумцов // Вісник Східноукраїнського наці-

¹ Фридрих Шнайдер, Доминик Энсте. Теневые экономики. Размеры, причины роста и следствия

² За цими оцінками Україна займає третє місце в вибірці після Грузії і Азербайджану.

³ Шнайдер Ф. Скрываясь в тени. Рост подпольной экономики [Електронний ресурс] / Фридрих Шнайдер, Доминик Энст // Вопросы экономики. Международный валютный фонд. — 2002. — № 30. — Режим доступу: <http://www.imf.org/Extremal/Pubs/issues30/rus/issue30r.pdx>

онального університету ім. В. Даля. — № 2 (173). — Луганськ, 2012. — С. 155—163.

6. Юрьева Л. Н. Динамика распространения психических и поведенческих расстройств в мире и в Украине // Медицинские исследования. — 2001. — Т. 1. — Вып. 1. — С. 32—33.

7. Coase R. H. The Problem of Social Cost // Journal of Law and Economics. — № 3 (1960). — P. 1—44.

8. The WHO world mental health survey consortium. Prevalence, severity, and unmet need for treatment of mental disorders in the World Health Organization world mental health surveys // JAMA. — 2004. — 291. — P. 2581—2590.

Статтю подано до редакції 10.05.2012 р.

УДК 338.28

Т. Б. Твердушка, старш. викладач,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕРСОНАЛУ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ

АНОТАЦІЯ. У статті розглядається структура оцінки інноваційного потенціалу персоналу з урахуванням показників їх інноваційної активності в якості необхідної складової при плануванні інноваційного розвитку на промислових підприємствах.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Інноваційна активність, інноваційний потенціал персоналу, проектно-орієнтована оцінка.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматривается структура оценки инновационного потенциала персонала с учетом показателей их инновационной активности в качестве необходимой составляющей при планировании инновационного развития на промышленных предприятиях.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА. Инновационная активность, инновационный потенциал персонала, проектно-ориентированная оценка потенциала.

ANNOTATION. In article are considered the structure of an assessment of innovative potential of the personnel taking into account indicators of their innovative activity as a necessary component is considered when planning innovative development at the industrial enterprises.

KEY WORDS. Innovative activity, innovative potential of the personnel, the design focused assessment of potential.